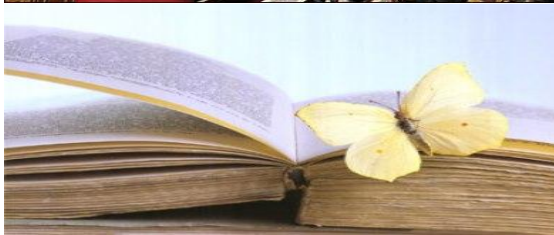
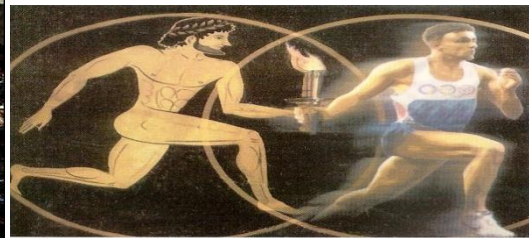

2.6. ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΟΣ ΧΑΡΤΗΣ

ΥΛΙΚΟΤΕΧΝΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

- 1. Οικονομία - εργασία**
- 2. Επιστήμη - τεχνολογία**
- 3. Δομημένο περιβάλλον**

- Τόποι - μνημεία
- Αρχαιολογικοί χώροι
- Οικοδομήματα
- Οικίες
- Δημόσια έργα
- Αεροδρόμια
- Λιμάνια
- Χρηστικά αντικείμενα
- Μεταφορικά μέσα
- Συσκευές
- Εργοστάσια
- Φράγματα
- Μηχανήματα
- Κοσμήματα
- Θέατρα
- Γέφυρες
- Υπόγειες σήραγγες
- Ενδύματα - υποδήματα
- Φάρμακα
- Δημόσια κτίσματα
- Δρόμοι - πλατείες
- Στάδια
- Αθλητικές εγκαταστάσεις
- Ηλεκτρονικοί υπολογιστές
- Ραδιόφωνα
- Τηλεσκόπια
- Διαστημικοί σταθμοί
- Τηλέφωνο
- Ηλεκτροδότηση

ΗΘΙΚΟΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

- Επιστήμη
- Ιστορία
- Θρησκεία
- Παιδεία – εκπαίδευση
- Γλώσσα
- Λογοτεχνία
- Πληροφόρηση - ΜΜΕ
- Ψυχαγωγία
- Αθλητισμός
- Αισθητικές αξίες
- Τέχνη
  - Ζωγραφική
  - Γλυπτική
  - Αρχιτεκτονική
  - Θέατρο
  - Χορός
  - Κινηματογράφος
  - Μουσική
  - Μικρογλυπτική
- Ενδυμασία – μόδα
- Διατροφή
- Κοινωνική ζωή-θεσμοί
  - Κοινωνικές αντιλήψεις
  - Ιδεολογίες
  - Νοοτροπίες - στάσεις
- Παράδοση
  - Ήθη και έθιμα
- Ηθικές αξίες-αντιλήψεις
  - Πρότυπα είδωλα
- Πολιτική ζωή
  - Πολιτεύματα-πολιτικοί θεσμοί
  - Πολιτικές αξίες
  - Νόμοι
- Υπερεθνικοί οργανισμοί

ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

Ορισμός

Αποτέλεσμα της συλλογικής δράσης και της οργανωμένης κοινωνικής ζωής είναι ο πολιτισμός, δηλαδή το σύνολο των πνευματικών και υλικών δημιουργημάτων της κοινωνίας. «Ο πολιτισμός, όπως φαίνεται από τον ορισμό, περιλαμβάνει τόσο υλικά στοιχεία (μηχανές, εργαλεία, κτήρια, τεχνολογία), δηλαδή ό,τι έχει κατασκευαστεί από τον άνθρωπο, όσο και μη υλικά-άυλα στοιχεία (αξίες, γνώσεις, ιδέες, αντιλήψεις, καλλιτεχνική δημιουργία κ.λπ.)» [*Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή*, ΟΕΔΒ, 2003, σελ. 42].

«Ο πολιτισμός περιλαμβάνει τρόπους παραγωγής, τεχνολογικά επιτεύγματα, αλλά και το θέατρο, τους τρόπους ζωής και συμπεριφοράς, τις ιδέες και τις δοξασίες των μελών μιας κοινωνίας. Ο Άγγλος ανθρωπολόγος Ε. Τέιλορ γράφει: “Η κουλτούρα ή ο πολιτισμός, στο ευρύ εθνογραφικό της νόημα, είναι αυτό το σύνθετο όλον, το οποίο περιλαμβάνει τις γνώσεις, τις πεποιθήσεις, την τέχνη, το δίκαιο, την ηθική, τα ήθη και οποιεσδήποτε άλλες ικανότητες και συνήθειες έχει αποκτήσει ο άνθρωπος ως μέλος της κοινωνίας”. Παρά τη γενικότητά του, αυτός ο ορισμός καθιστά ισοτίμα αντικείμενα τα τεχνικά και τα νοητικά δημιουργήματα όλων των κοινωνιών του πλανήτη» [*Κοινωνιολογία Γ' Λυκείου*, ΟΕΔΒ, 2004, σελ. 111].

ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΕΣ ΔΙΕΥΚΡΙΝΙΣΕΙΣ

Στοιχεία του υλικοτεχνικού πολιτισμού

Τεχνολογία

Τεχνολογία με την ευρεία έννοια του όρου είναι ό,τι έχει δημιουργήσει ο άνθρωπος στον υλικό τομέα από τη στιγμή που εμφανίστηκε στη Γη έως σήμερα (τροχός, άροτρο, εργαλεία, μηχανές, συσκευές κ.λπ.). Ειδικότερα, στη σύγχρονη εποχή με τον όρο τεχνολογία νοείται ο τομέας της γνώσης που ασχολείται με την εφαρμοσμένη επιστήμη, τις εφευρέσεις, την ανάπτυξη και αξιοποίηση επιστημονικών γνώσεων και μεθόδων.

Οικονομία

Οικονομική ζωή είναι όλη η προσπάθεια του ανθρώπου να εξασφαλίσει την τροφή του, το ντύσιμο, το σπίτι του, όσες ανέσεις μπορεί. Εκφράζεται με κάθε μορφή παραγωγής και μεταποίησης αγαθών (γεωργία, κτηνοτροφία, αλιεία, βιοτεχνία, βιομηχανία) και κατανάλωσης. Δηλαδή με τον όρο οικονομία νοείται ο κοινωνικός θεσμός που οργανώνει την παραγωγή, τη διακίνηση, τη διανομή και την κατανάλωση των αγαθών.

Δομημένο περιβάλλον

Μία από τις εκφάνσεις του υλικοτεχνικού πολιτισμού είναι η κατασκευή του δομημένου περιβάλλοντος, δηλαδή η κατάληψη και οργάνωση του φυσικού χώρου από τον άνθρωπο, στην προσπάθειά του να αποκτήσει

έναν τόπο διαβίωσης. Το δομημένο περιβάλλον χαρακτηρίζεται από την ύπαρξη κτισμάτων, δρόμων και άλλων δημιουργημάτων που καλύπτουν τόσο τις ανάγκες τόσο της ατομικής όσο και τη συλλογικής ζωής.

Στοιχεία του ηθικοπνευματικού πολιτισμού - Κουλτούρα

«Η κουλτούρα, γλωσσικό δάνειο που προέκυψε ως αντιστοίχιση του γερμανικού Kultur, σημαίνει την καλλιέργεια του πνεύματος, την παιδεία αλλά και το σύνολο της πνευματικής παράδοσης και δημιουργίας ενός κοινωνικού συνόλου (ως λανθασμένο συνώνυμο της λέξης πολιτισμός, όρου του οποίου η κουλτούρα είναι υποσύνολο)» [el.wikipedia.org/wiki/].

Επιστήμη

Με τον όρο επιστήμη νοείται το σύνολο των οργανωμένων γνώσεων του ανθρώπου για τη φυσική και κοινωνική πραγματικότητα. Οι επιστήμες διακρίνονται σε μαθηματικές (αριθμητική, άλγεβρα, γεωμετρία κ.λπ.), φυσικές (φυσική, χημεία, ζωολογία κ.λπ.) και ηθικοπνευματικές ή επιστήμες του ανθρώπου (ιστορία, φιλολογία, κοινωνιολογία κ.λπ.). Σκοπός της επιστημονικής έρευνας είναι με την εύρεση της αλήθειας και την αναζήτηση της γνώσης του κόσμου να ανυψώσει το βιοτικό επίπεδο και την ποιότητα της ζωής του ανθρώπου.

Παιδεία

Η παιδεία θεωρείται βασικό στοιχείο του πολιτισμού, διότι πρόκειται για το σύνολο των μέσων και των διαδικασιών με τα οποία ο άνθρωπος ολοκληρώνεται πνευματικά, κοινωνικά και ηθικά. Τέτοια μέσα είναι η εκπαίδευση, η πληροφόρηση, το ίντερνετ, το βιβλίο, οι επιστήμες, οι πολιτιστικές εκδηλώσεις, η επαφή με την τέχνη

Γλώσσα

Το κυριότερο και τελειότερο μέσο επικοινωνίας των ανθρώπινων ομάδων είναι η γλώσσα. Με τον όρο γλώσσα εννοούμε «το σταθερά οργανωμένο σύστημα συμβόλων, με το οποίο συλλαμβάνομε και ανακοινώνομε τις σκέψεις και τις επιθυμίες ή συνειδητοποιούμε και εκφράζομε τα αισθήματα και τις διαθέσεις μας, προς τους συνανθρώπους αλλά και προς τον ίδιο τον εαυτό μας» [Ε. Παπανούτσος, *Το δίκαιο της πυγμής*]. Με τη γλώσσα διασώζονται οι ιδέες, προάγονται η επιστήμη και ο πολιτισμός, καλλιεργείται ο διάλογος και γενικότερα προωθούνται η επικοινωνία και συνεργασία των ανθρώπων.

Πληροφόρηση

Πληροφόρηση καλείται η μετάδοση πληροφοριών αναφορικά με όλους τους τομείς της πραγματικότητας που αναφέρονται στην πολιτική, οικονομική, κοινωνική και ηθικοπνευματική ζωή.

Κοινωνική ζωή - κοινωνικοί θεσμοί

Τα μέλη της κοινωνίας, για να ικανοποιήσουν τις βασικές τους ανάγκες (αναπαραγωγή νέων μελών, μετάδοση γνώσης, επίλυση συγκρούσεων κ.λπ.), αναπτύσσουν σταθερές και οργανωμένες σχέσεις (π.χ. παιδιά-γονείς, δάσκαλοι-μαθητές) και δραστηριότητες (π.χ. εκπαίδευση, αθλητισμό, οικογένεια, θρησκεία κ.λπ.). Οι κοινωνικοί θεσμοί αποτελούν οργανωμένους τρόπους οργάνωσης της κοινωνικής ζωής, διαδικασίες και τρόπους συμπεριφοράς που έχουν σκοπό να ικανοποιήσουν σημαντικές κοινωνικές ανάγκες.

Πολιτική ζωή - πολιτεύματα

Κοινωνία και πολιτική είναι έννοιες αλληλένδετες, αφού πολιτεία σημαίνει την οργανωμένη μορφή της κοινωνίας, ενώ ο όρος πολιτική αναφέρεται στην τέχνη να εξουσιάζεις και να εξουσιάζεσαι. Εκτός από την τεχνολογία και την οικονομία λοιπόν, ένα άλλο βασικό στοιχείο του πολιτισμού είναι το πολιτειακό καθεστώς που επικρατεί σε κάθε χώρα (δημοκρατία ή ολοκληρωτισμός) και ο τρόπος που ασκείται η εξουσία (αυταρχισμός, προπαγάνδα, λαϊκισμός ή διάλογος, φιλελευθερισμός, λαϊκότητα). Αυτά επηρεάζουν την οργάνωση, τη διοίκηση, τους νόμους, τους θεσμούς, το εκπαιδευτικό σύστημα, γενικότερα την οικονομική ανάπτυξη και την ποιότητα ζωής μιας κοινωνίας, την πολιτική κοινωνικοποίηση και τη στάση των πολιτών (μεσσιανισμός, πολιτική αδιαφορία, συμμετοχή ή αποχή τους από τα κοινά), την ποιότητα και την αποτελεσματικότητα των θεσμών (εκπαιδευτικών, αθλητικών, οικονομικών, κοινωνικών, πολιτικών, πολιτιστικών κ.λπ.).

Δίκαιο - νόμοι

Βασικό στοιχείο, επίσης, για την εύρυθμη λειτουργία της κοινωνίας είναι το δίκαιο, γι' αυτό η πολιτεία (το κράτος), για να διαφυλάξει την κοινωνική ειρήνη, θεσπίζει νόμους, δηλαδή γραπτούς κανόνες δικαίου που ρυθμίζουν τις σχέσεις των πολιτών μεταξύ τους και τις σχέσεις των πολιτών με το κράτος. Σε περίπτωση απόκλισης από τους κοινά αποδεκτούς κανόνες και τρόπους συμπεριφοράς (ανομία, παραβατικότητα, βία, εγκληματικότητα) προβλέπονται ποινές.

Αθλητισμός

Αθλητισμός είναι η σωματική και πνευματική προσπάθεια υπεροχής, νίκης σε ένα άθλημα, αγώνισμα.

Τέχνη

Ως τέχνη θεωρείται η απόπειρα έκφρασης με διάφορα μέσα (ήχους, χρώματα, σχήματα, διάφορα υλικά, κίνηση κ.λπ.) της ιδέας του ωραίου. Οι καλές τέχνες (ζωγραφική, μουσική, πλαστική, αρχιτεκτονική, ποίηση, θέατρο, χορός) εκφράζουν με αισθητά μέσα (εικόνες, χρώματα, σχήματα, κίνηση, λόγο κ.λπ.) ιδέες, συναισθήματα, καταστάσεις, αξίες, κοινωνικούς προβληματισμούς κ.λπ. Η τέχνη, αντίθετα από την επιστήμη, που βασιζέται στον ορθό λόγο και τον στοχασμό, βασιζέται στο συναισθηματικό, στο βίωμα, τη φαντασία.

Παράδοση

Παράδοση καλείται το σύνολο αλλά και το καθένα ξεχωριστά από τα στοιχεία του παρελθόντος πολιτισμού που διασώζονται γραπτά και προφορικά, μεταδίδονται από στόμα σε στόμα, μεταγγίζονται από γενιά σε γενιά και συνιστούν την κληρονομιά ενός λαού.

Θρησκεία

Με τον όρο θρησκεία εννοούμε το σύνολο των δοξασιών που συνδέονται με την πίστη στο θείο. Βασικά στοιχεία όλων των θρησκειών αποτελούν το δόγμα, η λατρεία και η ηθική. Η θρησκευτική ηθική άλλοτε περισσότερο (π.χ. στις μουσουλμανικές κοινωνίες) και άλλοτε λιγότερο (π.χ. στις δυτικές κοινωνίες) υπαγορεύουν στους πιστούς τρόπους συμπεριφοράς και καθήκοντα, τρόπο λατρείας κ.λπ. Επίσης, επηρεάζουν τον τρόπο δόμησης και τη γενικότερη αρχιτεκτονική των ναών (π.χ. αρχαίοι ναοί, γοτθικές εκκλησίες, βυζαντινές εκκλησίες, τζαμιά, ινδουιστικοί ναοί κ.λπ.).

Ηθική ζωή - αξίες

Ως αξία θεωρείται το καθετί που πιστεύει ο άνθρωπος ότι αξίζει στη ζωή. «Οι κοινωνικές αξίες, ως βασικό πολιτισμικό στοιχείο, αποτελούν τις ιδέες και τις πεποιθήσεις της πλειονότητας των μελών μιας κοινωνίας για το επιθυμητό και το ανεπιθύμητο, το ωραίο και το άσχημο, το δίκαιο και το άδικο, το καλό και το κακό» [*Κοινωνιολογία*, ΟΕΔΒ, 2009, σελ. 46].

Ήθη

«Τα ήθη είναι τα κοινώς αποδεκτά πρότυπα ηθικής συμπεριφοράς. Η παράβαση των ηθών, όπως για παράδειγμα η εγκατάλειψη ή παραμέληση ενός παιδιού από τους γονείς του, προκαλούν έντονες αντιδράσεις» [*Κοινωνική και πολιτική αγωγή*, σελ. 43]. Τα κανονιστικά πρότυπα ή νόρμες είναι οι κανόνες με βάση τους οποίους μια κοινωνία καθοδηγεί τις μορφές δράσης των μελών της. Τα ήθη είναι τόσο απαγορευτικά (δηλαδή καθορίζουν τι δεν πρέπει να κάνουν τα μέλη μιας κοινωνίας) όσο και καθοδηγητικά (δηλαδή τους υπαγορεύουν τι πρέπει να κάνουν).

Η ΚΡΙΣΗ/ΑΝΤΙΝΟΜΙΕΣ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΕΣ ΔΙΕΥΚΡΙΝΙΣΕΙΣ

Πολιτισμός: Όταν αναφερόμαστε στην έννοια πολιτισμός της σύγχρονης εποχής εννοούμε, προφανώς, το «δυτικό» κόσμο, του οποίου τα κύρια χαρακτηριστικά είναι: η βιομηχανική / τεχνολογική και οικονομική ανάπτυξη (καπιταλισμός), ο φιλελευθερισμός, η δημοκρατική οργάνωση και ο χριστιανισμός.

Κρίση: Ο όρος δηλώνει τη διαταραχή της ισορροπίας των συνθηκών που χαρακτηρίζουν τους διάφορους τομείς της ζωής. Οι συνθήκες αυτές είναι αλληλοσυγκρουόμενοι παράγοντες που προκαλούν προβλήματα, ανωμαλίες, δυσλειτουργίες και, -ίσως- αδιέξοδο. Σε περιόδους «κρίσεων αδιέξοδου» παρατηρούνται βαθιά ρήγματα, έντονες και ανυπέρβλητες αντιφάσεις, ώστε υφίσταται ο κίνδυνος της καταστροφής και της κατάρρευσης (π. χ. η διαρκής οικονομική κρίση).

Μορφή της πολιτισμικής κρίσης: Η κρίση του πολιτισμού μας δεν αφορά την υλικοτεχνική του διάσταση. Είναι σαφές ότι σε γενικό επίπεδο δεν παρατηρείται οπισθοδρόμηση, αφού κάθε νέο επίτευγμα είναι σχεδόν πάντοτε ανώτερο από το προηγούμενο. Η κρίση διέπει την ηθικοπνευματική διάσταση του πολιτισμού.

Αντινομίες του πολιτισμού: Με τον όρο εννοούμε τη θετική και αρνητική διάσταση του πολιτισμού.

ΑΝΤΙΝΟΜΙΕΣ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

Στα θετικά γνωρίσματα συγκαταλέγονται η ανάπτυξη της καθαρής γνώσης (επιστήμη) και η τεχνολογική επανάσταση, η εξάπλωση των δημοκρατικών θεσμών, η βελτίωση του βιοτικού επιπέδου, η ενίσχυση του διεθνισμού, η άνοδος του πνευματικού επιπέδου κ. ά.

Ωστόσο, διαπιστώνονται **έντονα αρνητικά στοιχεία** όπως λ. χ. η γενικευμένη αλλοτρίωση το πνεύμα υλισμού και ευδαιμονισμού, η καταστροφή του φυσικού περιβάλλοντος, η έξαρση των ανισοτήτων σε παγκόσμιο επίπεδο αλλά και στις δυτικές χώρες, η απειλή της ειρήνης, η παραβίαση των ανθρώπινων δικαιωμάτων.

ΘΕΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ-ΚΑΤΑΚΤΗΣΕΙΣ	ΑΡΝΗΤΙΚΑ-ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ
'Εκρηξη επιστημονικών γνώσεων τεχνολογική πρόοδος Πυρηνική ενέργεια	Κακή εφαρμογή της επιστημονικής γνώσης Εφαρμογές τεχνολογίας για την εξυπηρέτηση συμφερόντων σε βάρος του γενικού καλού. Πολεμική τεχνολογία για την εξυπηρέτηση των ισχυρών-πυρηνικά όπλα-έξαρση των πολεμικών συγκρούσεων. Περιβαλλοντική υποβάθμιση-

<p>Έλεγχος της φύσης, προβλέψεις, μείωση των κινδύνων από τα καιρικά φαινόμενα</p>	<p>οικολογικό πρόβλημα-γιγάντωση των πόλεων</p>
<p>Αύξηση της γεωργικής και βιομηχανικής παραγωγής Βελτίωση βιοτικού επιπέδου Πληθώρα ανέσεων</p>	<p>Ανεργία-φτώχεια-υποσιτισμός-ανισότητες</p>
<p>Εδραίωση της δημοκρατίας και της δικαιοσύνης</p>	<p>Πολιτική και κοινωνική αρρυθμία (φθορά δημοκρατίας, σκάνδαλα, αμοραλισμός, εκτεταμένη διαφθορά, κοινωνικός αναβρασμός).</p>
<p>Διεθνές δίκαιο, εθνικά κράτη-διεθνείς συνθήκες-υπερεθνικοί οργανισμοί</p>	<p>Ιδεολογική σύγχυση λόγω της κατάρρευσης παλαιών ή παραδοσιακών δομών στην πολιτική και την οικονομία.</p>
<p>Θεσμική αναγνώριση και προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων(συντάγματα, Ο.Η.Ε. Οικουμενική διακήρυξη)</p>	<p>Αναζωπύρωση του εθνικισμού. Πόλεμοι-τρομοκρατία</p>
<p>Κοινωνικές μεταρρυθμίσεις-κοινωνικοί θεσμοί-κράτος πρόνοιας-κινήματα-κατακτήσεις</p>	<p>Παραβίαση των δικαιωμάτων και η έξαρση των ανισοτήτων. Εξάπλωση του ρατσισμού.</p>
<p>Η ανθρωπότητα έχει μεταβληθεί σε ένα «παγκόσμιο χωρίο» χάρη στους δορυφόρους και τις τηλεπικοινωνίες, ενώ το τέλος του ψυχρού πολέμου έδωσε τη δυνατότητα για μια παγκόσμια πολύπλευρη σύγκλιση.</p>	<p>Δυσλειτουργία των κοινωνικών θεσμών-αδικίες Αύξηση των κρουσμάτων βίας και εγκληματικότητας και μάλιστα στις νεαρές ηλικίες, κ. ά. Έξαρση των ναρκωτικών. Εκφυλισμός των θεσμών Κατάρρευση του κράτους πρόνοιας</p>
<p>Η ανθρωπότητα έχει μεταβληθεί σε ένα «παγκόσμιο χωρίο» χάρη στους δορυφόρους και τις τηλεπικοινωνίες, ενώ το τέλος του ψυχρού πολέμου έδωσε τη δυνατότητα για μια παγκόσμια πολύπλευρη σύγκλιση.</p>	<p>Υπεροχή της οικονομίας έναντι της πολιτικής Λήψη αποφάσεων από υπερεθνικά οικονομικά κέντρα Σταδιακή αλλοίωση της ταυτότητας των λαών. Απομάκρυνση από τις παραδόσεις</p>

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΣΤΟΝ ΑΝΘΡΩΠΟ

- Πνευματική μονομέρεια.
- Επιστροφή των δεισιδαιμονιών με τη μαζική στροφή προς τη μεταφυσική.
- Κυριαρχία του καταναλωτικού τρόπου ζωής και της μαζικής κουλτούρας.
- Άγχος (αίσθημα πνιγμού), η ανία και η δυσφορία.
- Μοναξιά και επιδερμικές ανθρώπινες σχέσεις.
- Παραίτηση από τις υποχρεώσεις και τις ευθύνες μας.